

УДК 378.22:316.614

DOI: 10.32342/3041-2196-2024-2-28-12

Н.П. ВОЛКОВА,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри психології та педагогіки
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (м. Дніпро)*

О.В. ЛЕБІДЬ,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології та педагогіки
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (м. Дніпро)*

Т.І. КОРОБЕЙНИКОВА,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор із забезпечення якості освітнього процесу
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (м. Дніпро)*

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ З ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ, МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ

У статті порушено проблему розвитку соціальних навичок докторів філософії з професійної освіти. Ґрунтуючись на результатах студювання зарубіжного й вітчизняного наукового фонду, автори демонструють наявність розмаїття підходів як до потрактування соціальних навичок, так і до виокремлення їх переліку.

Мета статті – обґрунтування сукупності соціальних навичок докторів філософії з професійної освіти, окреслення підходів до їх розвитку.

У дослідженні використовувалися методи порівняльного, ретроспективного і дефініційного аналізу, категоризації і моделювання набору соціальних навичок докторів філософських наук в професійній освіті, а також концептуалізація передового педагогічного досвіду в їх формуванні в процесі професійної підготовки.

Обґрунтовано групи соціальних навичок, які є важливими для докторів філософії з професійної освіти: навички ефективної соціальної комунікації й поведінки (уміння активно слухати співрозмовника, переконувати й аргументувати, презентувати себе й свої ідеї; володіти невербальними засобами комунікації); навички співпраці й роботи в команді (здатність результативно працювати в команді та враховувати інші позиції; встановлювати зв'язки та підтримувати контакти; моделювати взаємини з різними суб'єктами освітнього процесу – студентами, батьками, педагогами, керівництвом ЗВО, соціальними партнерами, стейкхолдерами; здатність ефективно вирішувати конфлікти та спільно досягати мети); когнітивні навички (критичне мислення, креативність, позитивне мислення, навички самоосвіти, цифрові навички); навички самоорганізації (уміння ставити та досягати поставлені цілі, навички self-менеджменту, самоорганізація, вольова саморегуляція, самооцінка, саморефлексія, саморозвиток, виявлення та продукування внутрішньої ресурсної бази); особистісні навички (упевненість в собі, емпатія, відповідальність, емоційний інтелект, резильєнтність, таймменеджмент, критичність, стресостійкість, толерантність, чесність, оптимізм, гнучкість, підприємливість, активна позиція й лідерство, адаптивність).

Розкрито методологічні засади розвитку соціальних навичок аспірантів, які здобувають третій (освітньо-науковий) рівень за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 Освіта / Педагогіка у ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», а саме: системний, ком-

петентнісний, аксіологічний, особистісно-орієнтований, андрагогічний, партисипативний, ресурсний підходи; принципи (соціального партнерства, акмеологічного психолого-педагогічного супроводу діяльності суб'єктів освітнього процесу, внутрішньої свободи особистості).

Показана доцільність під час викладання кожної навчальної дисципліни обов'язкового та вибіркового освітнього компоненту освітньо-наукової програми послугування сукупністю методів навчання, які б максимально сприяли розвитку в аспірантів соціальних навичок.

Визначено освітній потенціал методів фасилітації та коучингу як ефективного інструменту розвитку соціальних навичок докторів філософії з професійної освіти.

Ключові слова: соціальні навички, процес професійної підготовки, професійна компетентність, доктор філософії з професійної освіти, розвиток, методи фасилітації, коучингу.

Постановка проблеми. Характерними ознаками сучасності є наявність глибоких і стрімких соціально-економічних, політичних, інноваційно-освітніх трансформацій у житті України, її орієнтація на інтеграцію з цивілізованою світовою спільнотою, підвищення відкритості освітнього процесу, спрямованість на запити суспільства і майбутніх роботодавців, зростання ролі особистості, що актуалізують потребу у висококваліфікованих конкурентоспроможних науково-педагогічних працівниках, які вирізняються цілісним високим професіоналізмом, професійною й особистісною культурою, креативністю, нестандартністю мислення, готовністю гнучко реагувати на мінливі умови і творчо розв'язувати професійні педагогічні завдання. Вони мають відрізнитися новим педагогічним мисленням, інтуїцією, здатністю до імпровізації, умінням налагоджувати й підтримувати контакт із співрозмовником, відстоювати свій погляд, приймати рішення, керувати діалогом, досягати поставлених цілей, встановлювати соціальні контакти з людьми, входити в різні ролі, зберігати внутрішню автономію, спонукати партнера до зміни поведінки, досягати взаєморозуміння в різних умовах обміну інформацією та ін. Означене дозволяє зрозуміти, чому міжнародна освітянська спільнота акцентує на необхідності орієнтації професійної освіти на розвиток соціальних навичок здобувачів, бо «саме соціальні навички формують основу соціально компетентної поведінки» [Hops, 1983]. Українські дослідники також акцентують на тому, що «розвиток soft skills стає ключовою вимогою для успішної кар'єри, особливо в галузі освіти, де вони допомагають педагогам адаптуватися до нових викликів і створювати сприятливі умови для навчання й розвитку здобувачів освіти [Ковальчук, 2023, с. 44].

Аналіз останніх досліджень. Упродовж останніх років з'явилися наукові праці, присвячені розгляду різних аспектів підготовки доктора філософії в галузі освіти: теоретичні й методичні засади підготовки майбутніх докторів філософії до дослідницько-інноваційної діяльності [Меняйло, 2020], формування творчої компетентності майбутніх докторів філософії [Бержанір, 2022], підготовка майбутніх докторів філософії з професійної освіти до реалізації вимог сталого розвитку суспільства [Кривильова, Жигірь, 2022], моделювання змісту підготовки докторів філософії за освітньо-науковою програмою «Професійна освіта» [Волкова, Лебідь, 2021; Ушмарова, 2021], використання коучинг-технології у процесі формування дослідницької компетентності у майбутніх докторів філософії в умовах аспірантури [Олійник, 2019], підготовка майбутніх докторів філософії з професійної освіти до викладацької діяльності в закладах вищої освіти [Кривильова, Голік, 2023]. Незважаючи на численність досліджень, на наш погляд, подальшого вивчення потребує питання щодо розвитку соціальних навичок докторів філософії з професійної освіти.

Формулювання цілей статті. Мета статті – обґрунтування сукупності соціальних навичок докторів філософії з професійної освіти, окреслення підходів до їх розвитку, які реалізовано у ВНЗ «Університеті імені Альфреда Нобеля».

У дослідженні використовувалися **методи** порівняльного, ретроспективного і дефініційного аналізу, категоризації і моделювання набору соціальних навичок докторів філософських наук в професійній освіті, а також концептуалізація передового педагогічного досвіду в їх формуванні в процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім зазначимо, що у різних країнах світу триває діалог між роботодавцями й закладами вищої освіти щодо визначення соціальних навичок, так званих «навичок майбутнього», які можуть стати ключовими для фа-

хівця. Так, у 2009 році в ОЕСР (Організація економічного співробітництва і розвитку), що об'єднує різні країни світу, було підготовлено доповідь «Навички та компетенції ХХІ століття для учнів нового тисячоліття в країнах ОЕСР» [Ananiadou, Claro, 2009].

У 2017 році була розроблена офіційно прийнята класифікація соціальних навичок (soft skills) під назвою «Європейські навички, компетенції, кваліфікації і види занять» (ESCO), що нараховує 1384 навички, які є затребувані ринком праці [European Commission, 2017].

Міжнародна організація праці на підставі консультацій з академічними колами, експертами у сфері розвитку основних навичок, іншими агентствами ООН та представниками національних органів із розвитку навичок, презентувала «Глобальну рамку основних навичок для життя та роботи в 21 столітті», де зазначила основні навички, необхідні для адаптації до майбутнього професійного середовища; забезпечення основи для працевлаштування протягом усього життя; формування надійної, стислої таксономії та визначення основних навичок для політиків в галузі освіти, педагогів, інструкторів та експертів; підтримки й сприяння розробці освітніх програм у закладах освіти; інформування про професійний розвиток педагогів [International Labour Organization, 2021]. Цікаво, що серед 19 основних навичок було виокремлено як окрему категорію соціальні та емоційні навички, до яких увійшли: навички спілкування, співпраці та командної роботи, вирішення конфліктів і ведення переговорів, емоційний інтелект [International Labour Organization, 2021, с. 31]; здатність до спілкування та підтримки хороших міжособистісних стосунків [Ткачук, 2021, с. 181].

Студіювання наукового фонду дозволило констатувати, що існують різні підходи до трактування соціальних навичок (soft skills) та їх класифікації, що викликано контекстними підходами дослідників. Соціальні навички прирівнюються або використовуються як синоніми таких понять як employability skills (навички для працевлаштування), people skills (навички спілкування з людьми), non-professional skills (непрофесійні навички), key skills (ключові навички), skills for social progress (навички для соціального розвитку), навички ХХІ-го століття, life skills (життєві навички).

Здійснений аналіз понятійно-термінологічних конструктів дозволив виявити, що в науковому дискурсі існує розмаїття підходів до трактування соціальних навичок: навички, які доповнюють професійні навички людини та можуть покращити взаємодію, продуктивність і розвиток кар'єри [Муқан, Чубінська, Слоцький, 2023]; здатність людини регулювати власні думки, емоції та поведінку [OECD, 2018]; засвоєна модель поведінки, що охоплює взаємодію з іншими людьми і дозволяє компетентно виконувати соціальні завдання [Cook et al., 2008, с. 132], особисті якості, особливості, таланти або рівень захоплення професійною діяльністю, що відрізняють конкретну особистість від інших людей зі схожими вміннями і компетентностями» [Robles, 2012, с. 455]. Схиляємося до того, що соціальними є навички, які допомагають фахівцю швидко знаходити спільну мову з тими, хто поряд, встановлювати й підтримувати зв'язки, успішно презентувати власні ідеї, бути ефективним комунікатором і лідером.

Аналіз наукових розвідок показав, що дослідники мають різні погляди на *сукупність соціальних навичок*: емпатія, лідерство, почуття відповідальності, добросесність, самооцінка, самоуправління, мотивація, гнучкість, комунікабельність, управління часом та прийняття рішень» [Лободинська, Гриджук, 2020, с. 118]; комунікабельність, вільне володіння мовою та особисті звички [Муқан, Чубінська, Слоцький, 2023]; соціальна обізнаність, соціальне пізнання, соціальна комунікація, соціальна мотивація, аутистичні манери [Little, Swangler, Akin-Little, 2017]; комунікативні навички (ініціювання або припинення взаємодії, збір і надання інформації, роз'яснення намірів, розпізнавання реакції інших, вибачення, прохання тощо); навички регулювання емоцій (вибір або зміна ситуацій взаємодії, які зводять до мінімуму негативні та / або максимізують позитивні емоції, зміна фокусу уваги для зміни емоційного досвіду); когнітивні навички (розуміння соціальної ситуації, соціальних сигналів, емоцій та очікувань інших людей, здатність до зосередження уваги, швидкої обробки соціальної інформації, визначення способу реагування); навички вирішення соціальних проблем (збір інформації, що стосується проблеми, розуміння причин і масштабів труднощів, визначення варіантів реагування і вибір найкращого, реалізація обраного рішення та оцінка результату) [Grover, Nangle, Buffie, Andrews, 2020, с. 12]; уміння комплексно вирішувати проблеми, критично мислити; координувати з іншими; емоційний інте-

лект; уміння приймати рішення; гнучкість та інші [Бутиліна, Радченко, 2020]; уміння ефективно реалізовувати міжособистісні комунікації, результативно діяти в команді, критично мислити, об'єктивно оцінювати ситуації та приймати оптимальні рішення, вирішувати неординарні проблеми [Коляда, Кравченко, 2022]; навички самоорганізації діяльності, уміння працювати з інформацією, пунктуальність, здатність бути дипломатичним, здатність вирішувати складні професійні завдання, дружелюбність, позитивність, ситуаційна обізнаність, відповідальність, резильєнтність [Мешко, Мешко, 2021, с. 268]; навички комунікації, лідерські якості, рефлексія, емпатія, проактивність, здатність брати на себе відповідальність і працювати в критичних умовах, уміння вирішувати конфлікти, працювати в команді, управляти своїм часом, здатність логічно й системно мислити, креативність [Ушмарова, 2021, с. 226]; навички спілкування, вирішення проблем, командної роботи й лідерства, розвинений емоційний інтелект, цифрові навички, гнучкість та адаптивність, стресостійкість [Ковальчук, 2023].

На підставі аналізу підходів дослідників до класифікації соціальних навичок, можна виокремити такі три групи: *соціально-комунікативні навички* (комунікативні навички, міжособистісні навички, групова робота, лідерство, соціальний інтелект, відповідальність, етика спілкування); *когнітивні навички* (критичне мислення, навички вирішення проблем, новаторське (інноваційне) мислення, управління інтелектуальним навантаженням, навички самонавчання, інформаційні навички, таймменеджмент); *особистісні якості і складові емоційного інтелекту* (емоційний інтелект, відповідальність, чесність, оптимізм, гнучкість, креативність, мотивація, емпатія, рефлексія). Слід зазначити, що, як в рамках кожної категорії, так і між категоріями, окремі навички і якості перетинаються. Зрозуміло, що для різних видів діяльності пріоритетними є різні види соціальних навичок.

Наскільки ж соціальні навички важливі для докторів філософії з професійної освіти? У стандарті вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, ступінь доктора філософії, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), який затверджено Наказом МОН України № 924 від 26.06.2024 р., зазначено, що доктори філософії з професійної освіти мають бути здатні продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також – підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї в умовах професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення [Стандарт вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), 2024].

Спробуємо відповісти на поставлене вище питання, розуміючи, що це лише на рівні окремих міркувань.

Насамперед, доктори філософії у процесі виконання своїх професійних функцій мають уміти чітко і ефективно спілкуватися як усно, так і письмово, вміти активно слухати й усвідомлювати невербальні сигнали співрозмовників. Це важливо для представлення своїх ідей, наукових досліджень, публічних виступів і викладання. Загальновідомо, що ефективна комунікація допомагає створити підтримуюче навчальне середовище, що підвищує мотивацію й залученість студентів. Так, наприклад, з метою налагодження ефективної комунікації викладач має контактувати зі студентами не як «законодавець», а як співрозмовник, який прийшов на лекцію «поділитися» з ними особистісним змістом; не тільки визнавати право студента на власне судження, а й виявляти зацікавленість у ньому; обговорювати різні погляди на шляхи вирішення навчальних проблем, відтворювати логіку розвитку науки, її змісту, показувати способи подолання об'єктивних суперечностей в історії науки. Спілкування зі студентами має будуватися в такий спосіб, щоб підвести їх до самостійних висновків, зробити співучасниками процесу підготовки, пошуку і віднайдення шляхів подолання суперечностей, створених самим же викладачем.

Доктори філософії, як експерти у своїй галузі, часто беруть участь у розробленні освітньої політики та практики. Соціальні навички допомагають їм представляти свої ідеї й аргументи, впливаючи на рішення на рівні установ. Важливою, на наш погляд, навичкою є адаптивність до змін і готовність приймати зміни, уміння швидко реагувати на нові виклики у професійній освіті, включаючи технологічні інновації, зокрема йдеться про цифровізацію освіти (актуалізувала потребу в цифрових навичках) і зміни в освітніх стандартах.

Доктори філософії мають володіти критичним мисленням і креативністю, умінням аналізувати й оцінювати інформацію, що необхідно для розроблення нових методик навчання, нових дослідницьких підходів та інновацій у професійній освіті. Це, своєю чергою, підвищує якість освітніх професійних програм.

Дослідження в галузі професійної освіти часто вимагають командної роботи. Уміння працювати в команді, лідерство як здатність вести команди в дослідницьких проєктах та освітніх ініціативах, мотивуючи інших до досягнення спільних цілей, дотримання стандартів професійної поведінки в академічному середовищі, забезпечують успішну співпрацю, сприяючи обміну ідеями та кращим результатам.

Відомо, що академічне середовище може бути напруженим, насиченим різноманітними ситуаціями та факторами, пов'язаними з можливим підвищенням емоційним реагуванням, і виникнення конфліктів неминуче. Доктори філософії повинні мати високий рівень емоційного інтелекту, стресостійкості для успішної взаємодії між людьми, досягнення професійного визнання й забезпечення кар'єрного зростання, вміння конструктивно долати суперечності в академічному середовищі, конфлікти, що покращує атмосферу в колективі й підвищує його загальну продуктивність.

Провідними навичками доктора філософії є навички самоорганізації, а саме: здатність формулювати цілі, продуктивно розподіляючи час на їх реалізацію, досягати поставлених цілей; уміло планувати, ефективно конструювати, організовувати діяльність; уміло використовувати педагогічний інструментарій; прагнути до розвитку професійних здібностей; здійснювати самоконтроль, саморефлексію, аналізувати результати самовдосконалення. Підтримуємо погляди М. Дубінки, який зазначав, що «самоорганізація в професійній діяльності викладачів вищої школи має істотне значення, оскільки виконання функціонально-рольових обов'язків потребує не лише реалізації ними навчально-педагогічної, організаційно-методичної, виховної функцій, здійснення наукової діяльності, а й мобілізації власних ресурсів для професійного та особистісного саморозвитку і самовдосконалення» [Дубінка, 2023, с. 44].

Упевнені, що соціальні навички також сприяють професійному розвитку докторів філософії. Здатність налагоджувати мережі й підтримувати професійні стосунки з вітчизняними й зарубіжними колегами може відкрити нові можливості для співпраці й розвитку кар'єри.

Отже, соціальні навички не лише покращують робочі стосунки, а й сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу, наукових досліджень і професійного розвитку. Вони формують основу для успішної кар'єри доктора філософії з професійної освіти як ефективного викладача, дослідника й лідера у своїй галузі, допомагаючи адаптуватися до викликів сучасного освітнього простору.

Не претендуючи на повноту презентації, вважаємо, що для докторів філософії з професійної освіти вагомими є такі групи соціальних навичок:

– *навички ефективної соціальної комунікації і поведінки* (уміння активно слухати співрозмовника, переконувати й аргументувати, презентувати себе і свої ідеї; володіти невербальними засобами комунікації);

– *навички співпраці і роботи в команді* (здатність результативно працювати в команді та враховувати інші позиції; встановлювати зв'язки й підтримувати контакти; моделювати взаємини з різними суб'єктами освітнього процесу – студентами, батьками, педагогами, керівництвом ЗВО, соціальними партнерами, стейкхолдерами; здатність ефективно вирішувати конфлікти та спільно досягати мету);

– *когнітивні навички* (критичне мислення, креативність, позитивне мислення, навички самоосвіти, цифрові навички);

– *навички самоорганізації* (уміння ставити та досягати поставлені цілі, навички self-менеджменту, самоорганізація, вольова саморегуляція, самооцінка, саморефлексія, саморозвиток, виявлення та продукування внутрішньої ресурсної бази);

– *особистісні навички* (упевненість у собі, емпатія, відповідальність, емоційний інтелект, резильєнтність, таймменеджмент, критичність, стресостійкість, толерантність, чесність, оптимізм, гнучкість, підприємливість, активна позиція й лідерство, адаптивність).

Варто відмітити, що як у межах кожної категорії, так і між категоріями окремі навички та якості перетинаються. Проте наявність тієї чи тієї навички є значущим як окрема позиція, яка є складником вимог, що висуваються перед доктором філософії з професійної освіти.

Уважаємо за доцільне зупинитися на підходах щодо розвитку соціальних навичок аспірантів, які здобувають третій (освітньо-науковий) рівень за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 Освіта / Педагогіка у ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля».

Метою освітньо-наукової програми «Професійна освіта» (ОНП) за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) є підготовка висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів, здатних розв'язувати комплексні проблеми у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї в умовах професійної та / або дослідницько-інноваційної, науково-педагогічної, проєктної діяльності, якісного супроводження освітнього процесу та креативного розв'язання актуальних проблем у сфері професійної освіти, що передбачає глибоке переосмислення наявних і створення нових цілісних знань та / або професійної практики.

ОНП побудована на засадах міждисциплінарної інтеграції, отже за принципом логічних узагальнень послідовності освітніх компонентів, забезпечуючи розвиток і формування визначених інтегральної, загальних і фахових компетентностей щодо здійснення інноваційної викладацької, психолого-педагогічної, проєктної, науково-дослідної й управлінської діяльності у ЗВО; оволодіння компетентностями викладача ЗВО, здатного здійснювати, формулювати й розв'язувати комплексні наукові й практичні проблеми професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, успішно працювати та бути конкурентоспроможним на ринку праці, а також досягнення програмних результатів навчання.

Одним із завдань, яке реалізується розробниками ОНП «Професійна освіта», є забезпечення розвитку соціальних навичок майбутніх докторів філософії.

Розробниками ОНП визначено методологічні засади, на яких базується розвиток соціальних навичок докторів філософії з професійної освіти: *системний* (дозволяє реалізувати процес підготовки аспірантів як систему, якій притаманні: цілісність, сталість, ієрархічність, динамічність, циклічність, впорядкованість, самоорганізованість, відкритість, детермінованість, наявність структурних компонентів, багатофункціональність, здатність до саморозвитку, кількісного та якісного збагачення тощо); *компетентнісний* (передбачає, що в освітньому процесі увага має бути зосереджена на комплексному засвоєнні знань та способів практичної діяльності, що забезпечить майбутнім докторам філософії успішну самореалізацію в різних видах професійної діяльності); *аксіологічний* (передбачає формування соціальних навичок на основі інтеріоризації цінностей: лідерських, комунікативних, особистісного розвитку); *особистісно орієнтований* (дозволяє зробити аспіранта повноправним автором власної «життєвої позиції», відповідальним за власні вчинки; стимулювати процеси самопізнання й саморегуляції; спонукати до індивідуальних досягнень у різних видах професійної діяльності); *андрагогічний* (допомагає «дорослим урахувати власні (і своїх колег у навчанні) вікові, психологічні, соціальні, професійні особливості, послуговатися набутим досвідом під час навчання, визначати свої навчальні потреби, мету навчання і шляхи її досягнення, сприяє створенню умов, необхідних для самореалізації людини і підвищення ефективності й результативності її життєдіяльності» [Дубасенюк, 2018, с. 5]); *партисипативний* (спрямовує освітній процес на реалізацію стану щільної інтеракції всіх учасників цього процесу задля реалізації певної освітньої мети); *ресурсний* (спонукає аспірантів що віднаходження особистісних й професійних ресурсів, моделювання індивідуальної траєкторії розвитку особистості, власних стратегій успіху).

Принципами імплементації ОНП «Професійна освіта» стали:

Принцип соціального партнерства. Передбачає презентацію й спільне обговорення аспірантами й викладачами створених ними продуктів. Інтерактивність надає можливість аспіранту активно взаємодіяти з викладачем, вільно висловлюючи власні думки й упізнаючи чужі; попереджати й долати суперечності, конфлікти в міжособистісному спілкуванні, професійно спрямованій діяльності;

Принцип акмеологічного психолого-педагогічного супроводу діяльності суб'єктів освітнього процесу. Орієнтує на безперервне особистісно-професійне самовдосконалення.

Принцип внутрішньої свободи особистості. Реалізується через надання аспірантам можливості відчуті потребу творчої самореалізації, передумовою чого є внутрішня свобода, високий рівень самоконтролю, відповідальність за власні успіхи й невдачі.

Упевнені, що кожна навчальна дисципліна обов'язкового та вибіркового освітнього компоненту ОНП «Професійна освіта» забезпечує набуття тієї чи тієї із визначених вище групи соціальних навичок. Викладання кожної навчальної дисципліни здійснюється в такий спосіб, щоб знання однієї дисципліни були фундаментом для вивчення іншої. Лише за таких умов у майбутніх докторів філософії розвивається здатність до: абстрактного мислення, пошуку та критичного аналізу інформації, генерування нових ідей; демонструвати культуру усної, письмової та візуальної комунікації, презентувати результати власного наукового дослідження українською мовою та однією з мов Ради Європи; пошуку, оброблення, аналізу і контекстуалізації значного обсягу наукової інформації з різних джерел, інтерпретації результатів наукових досліджень; генерування нових ідей, виявлення креативності тощо.

Кожен із викладачів у викладанні навчальної дисципліни, обираючи сукупність методів навчання, які б максимально сприяли розвитку в аспірантів соціальних навичок, урахував здобутки науковців, які стали предметом обговорення на методичному семінарі кафедри та під час засідання групи зі змісту та якості освіти за спеціальністю «Професійна освіта».

Так, основними методами розвитку соціальних навичок, на думку Ю. Дроздової й О. Дубініної, є «самонавчання (щодо оволодіння моделями ефективної діяльності); пошук зворотного (щодо результативності фахової діяльності з позиції надбав власного досвіду); вивчення досвіду успішних людей, взаємодія з коучем (наставником); ситуативні тренінги; кейс-методи; поєднання здобуття необхідної освіти з діяльністю за фахом (дуальна освіта)» [Дроздова, Дубініна, 2020, с. 33].

І. Паславська доводить доцільність таких технологій для формування соціальних навичок: інтерактивні технології кооперованого навчання, інтерактивні технології колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання та технології опрацювання дискусійних питань [Паславська, 2020].

Н. Кічук обґрунтовує ефективність техніки створення тематичного коворкінгу, де ключовим постає тренування здобувачів освіти щодо професійних соціальних навичок задля запобігання вад і недоліків у мультимедійних презентаціях. Ідеться про контекстність проблематики їхньої готовності до сприйняття і розуміння презентованої інформації; придатності такої презентації для вивчення; підготовленості відтворювати наукову інформацію (тобто, як це працює на майбутній текст дисертації); придатності для цілей комунікації (зокрема, із суб'єктами наукової взаємодії) [Кічук, 2022, с. 42].

В. Ушмарова, висвітлюючи досвід підготовки докторів філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта, зокрема формування соціальних навичок, зазначає доцільність таких методів навчання: робота в майстермайнд групах, синектика, навчально-наукові дискусії, гейміфікація, кейс-метод, метод проєктів, методологічні, науковопрактичні семінари, круглі столи [Ушмарова, 2021, с. 227].

Ми вивчали досвід Гарвардської вищої школи з освіти [Harvard Graduate School of Education], зокрема її докторської програми Доктор з освітнього лідерства (Doctor of Education Leadership, Ed.L.D.) [Harvard Graduate School of Education. Doctor of Education Leadership]. Під час підготовки аспірантів із метою формування соціальних навичок викладачами акцентується на таких методах навчання: кейс-метод (ситуативний метод), дискусії, дискусії в малих групах, галузеві проєкти, огляд сайтів, запрошення на заняття провідних фахівців у галузі, мультимедійні тексти, онлайн і змішане навчання, взаємне навчання, проблемні завдання, проєктне навчання, рефлексивне письмо, науковий проєкт, рольові ігри, метод Сократа, командне навчання тощо [Harvard Graduate School of Education. Courses of Instruction, 2024].

Спираючись на сучасні напрацювання науковців, викладачі за кожним освітнім компонентом ОНП ретельно добирали методи навчання, які б дозволили: по-перше, здійснити «запуск» внутрішніх механізмів саморозвитку, самореалізації й самовдосконалення особистості аспіранта в різновидах діяльності; змінити стереотипи та усвідомити необхідність особистісних змін; завдяки саморефлексії оцінити власні досягнення у особистісному зростанні, набутий власний досвід; по-друге, орієнтувати на різновекторну партнерську взаємодію, підтримку креативного, плідного діалогу зі здобувачами, творчу співпрацю з науковою спільнотою; по-третє, урахувати унікальність особистості кожного аспіранта та його освітньо-наукових потреб.

Серед обраних методів навчання, якими послуговувались з метою розвитку соціальних навичок докторів філософії, виокремимо такі: проблемні, дослідницькі, пошукові, проєктні; діалогічно-дискусійні (диспут, дебати, дискусія, мозковий штурм, круглий стіл); ситуаційні (проблемні ситуації, кейс-метод), метод проєктів, методи колаборативного навчання («Акваріум», «Гарячий стілець», «Навчання в команді», «Письмовий круглий стіл», «Займи позицію», «Метод 635», «Шість капелюхів мислення») [Волкова, Лебідь, 2021]. Більш детальна інформація про реалізацію зазначених методів навчання в рамках навчальних дисциплін «Професійно-педагогічна комунікація», «Самоменеджмент та саморозвиток викладача закладу вищої освіти», а також результати моніторингу рівня розвиненості в аспірантів соціальних навичок (рефлексія, емоційний інтелект, самооцінка, робота в команді, комунікативність, гнучкість у спілкуванні, емпатія, бар'єропревентивність) наведено у статті [Volkova, Zinukova, Vlasenko, Korobeinikova, 2022].

Ефективність у розвитку соціальних навичок довела активна участь аспірантів у: Міжнародних програмах підвищення кваліфікації, що дозволило їм приєднатися до міжнародної наукової спільноти та заслухати їх вебінари, побувати на майстеркласах, пліч опліч працювати; засіданнях Клубу аспірантів, які передбачали обмін досвідом з одногрупниками, викладачами, науковими керівниками, випускниками; проведення тренінгів, спрямованих на формування у здобувачів комплексу соціальних навичок; діяльності Асоціації випускників аспірантури й докторантури (участь у науково-практичних семінарах, майстеркласах, обмін досвідом із вітчизняними й зарубіжними громадськими організаціями, організація різних освітньо-виховних, розвивальних заходів, творчих вечорів тощо).

Практичний досвід 2022-2024 н.р. довів, що з метою розвитку у майбутніх докторів філософії соціальних навичок має педагогічний сенс застосування в освітньому процесі методів фасилітації («World Cafe», «Open Space», метод сфокусованої бесіди «ОРІП», метод консенсусу), коучингу (модель GROW, «ПРАВДА», «Стратегія Уолта Діснея», «Піраміда Роберта Ділтса»). Саме вони забезпечують підвищення позитивної мотивації, активізацію комунікативної діяльності аспірантів, набуття ними досвіду вирішення особистих й професійних проблем комунікації, створення умов конструктивної взаємодії з суб'єктами освітнього процесу, розв'язання й запобігання конфліктних ситуацій професійної взаємодії, спонукають до особистої відповідальності за процес і результат, а отже, забезпечують розвиток кожної із названих груп соціальних навичок.

У статті зупинимо свій погляд на улюбленому викладачами методі сфокусованої бесіди (Focused Conversation) або «ОРІП», який є колективним обговоренням із використанням воронки послідовних запитань.

Абревіатура ОРІП розшифровується як: Об'єктивний (О) – містить питання та інформацію стосовно фактів (Що сталося? Що знаємо про ситуацію?); Рефлексивний (Р) – містить питання, які дозволяють виявити реакцію людини на факти та обставини, її емоції та почуття (Що ви відчували в цей момент? Вам було цікаво чи нудно? Що вам це нагадує? Які спогоди викликає?); Інтерпретаційний (І) – передбачає аналіз ситуації, її причин, наслідків та ставлення до цього (Що це означає для нас? Що можна взяти з цього досвіду на майбутнє? Чого ми навчилися?); Прийняття рішень (П) – заохочує аспірантів планування майбутніх кроків (Що ми плануємо з цим робити?, Що варто припинити робити, а що розпочати?).

Викладач заздалегідь створює шаблон сфокусованої бесіди (табл. 1).

Таблиця 1

Шаблон сфокусованої бесіди

Тема бесіди		
Хід розмови	Раціональна мета	Емпірична мета
	Вступ/ Контекст	Наміри
	Об'єктивний рівень	Наміри
	Рефлексивний рівень	Наміри
	Інтерпретативний рівень	Наміри
	Рівень прийняття рішень	Наміри
	Завершення	

За логікою ОРІП, після обговорення певної проблеми в сфокусованій бесіді, на завершальному етапі має бути план подальших дій.

Цікаво, що за умови наявності плану подальших дій доцільно переходити до іншого методу – методу консенсусу (метод ухвалення рішень), який є єдністю таких елементів, як-от: контекст (Що ми можемо зробити?), мозковий штурм (кожен учасник пропонує 5 відповідей на питання, винесене в контексті, варіанти обговорюються в діадах, найбільш оригінальні ідеї (2-3 від кожної мікрогрупи) фіксуються на фліпчарті), кластеризація (формується декілька пар ідей, які групуються у кластери), найменування (кожен кластер отримує назву, яка відповідає на основне питання), рішення (група фокусується на досягнутому консенсусі й можна переходити до планування активності з чіткими дедлайнами та відповідальними особами).

Як інструменти логічного й конструктивного обговорення будь-яких питань ці методи (*досвід довів доцільність їх послідовного застосування*) дозволяють сфокусувати увагу аспірантів на певній темі з метою спільного винайдення напряму подальших дій; сприяють формуванню когнітивних, комунікативних навичок, дозволяють налагодити систему комунікацій в команді, надають можливість аспірантам розвинути впевненість у собі, почуття відповідальності, емоційний інтелект, готовність сприймати критику й адекватно на неї реагувати, гнучкість, мотивацію досягнення тощо.

У контексті досліджуваної проблеми акцентуємо увагу на коучингу. За даними Вікіпедії, коучинг (від англ. Coaching – тренерство, репетиторство) – це метод здійснення консалтингу й тренінгу, за якого спеціальна особа (коуч) допомагає іншим досягнути певних цілей у професійному чи в особистому житті. У контексті нашого дослідження важливим є той факт, що під час співпраці викладач (коуч) орієнтується на знання й досвід аспіранта, допомагає йому розкрити свій потенціал, схильності та внутрішні ресурси через зосередження на тому, що в нього найкраще виходить. Отже, відбувається: спільний пошук відповідей аспіранта на найважливіші для нього запитання, він навчається ставити професійні й науково-дослідницькі цілі й досягати їх; здійснюється мобілізація внутрішнього потенціалу, розвиток професійних знань, умінь і здібностей, зростає обізнаність щодо провідних інноваційних стратегій, метатехнологій з метою формування професійної компетентності, стилю поведінки для підвищення ефективності в різних видах наукової, дослідницької та освітньої діяльності [Олійник, 2019, с. 160]. Отже, розглядувана технологія розв'язує одне з головних завдань – мотивування аспірантів до саморозвитку соціальних навичок на основі формулювання мети своєї діяльності, визначення способів її досягнення і презентації, реалізація внутрішнього особистісно-професійного потенціалу особистості. Вона дозволяє розкрити потенціал аспіранта для досягнення ним максимального результату; вивести взаємини між викладачем і аспірантом на новий рівень міжособистісної взаємодії.

Розглянемо основні методи коучингу, які використовуємо з метою формування у майбутніх докторів філософії соціальних навичок під час викладання дисциплін «Інноваційні технології в професійній освіті», «Розробка дисертаційного проєкту», «Професійно-педагогічна комунікація», «Лідерство, рефлексія та особистісно-професійний розвиток сучасного фахівця» та проходження практики в педагогічній майстерні, науково-викладацької практики.

Найбільш ефективною в межах дослідження, на наш погляд, є метод коучингу Дж. Уїтмора «GROW» (з англ. – зростання), який спрямовує на роботу над досягненням особистих професійних цілей і поступової зміни позиції щодо цих цілей. Аббревіатура GROW визначає ключові точки, які слід пройти разом із коучем: 1) ціль, або постановка цілі (Goal); 2) реальність, оцінка відповідності цілі і реальності (Reality); 3) можливість, оцінка власних можливостей без акцентування на можливих перешкодах (Opportunity); 4) намір, впевненість і переконання в доцільності і корисності наміру (Word).

Зазначений метод містить перелік ефективних запитань у певній послідовності, відповіді на які мають бути знайдені аспірантом під час взаємодії з викладачем, наприклад: «У якому напрямі ми будемо рухатися?», «Чого саме ми бажаємо досягти?», «Якою є наша мета?», «Наскільки вона реалістична?», «У якій ситуації ми перебуваємо зараз?», «Якими ресурсами ми володіємо?», «Що матимемо, коли мету буде досягнуто?», «Що саме нам допоможе у вирішенні цього питання?», «Який шлях ми оберемо для досягнення цієї мети?», «Які інструменти ми оберемо для досягнення мети?», «Які з обраних варіантів є найбільш оптимальними» тощо [Олійник, 2019, с. 162].

Доцільним виявився метод ПРАВДА [Петрунько, 2024, с. 218], де: П – проблема та її усвідомлення; Р – результат, який можна отримати за умови усунення проблеми; А – аналіз причин появи проблеми з погляду конкретних осіб; В – візія, або уявлення про те, що слід змінити в системі переконань, щоб дістатися потрібного результату; Д – дії, які слід здійснити; А – аналіз результативності нового типу поведінки.

Завдяки впровадженню методів коучингу в аспірантів відбувається корекція комунікативних настанов, формуються навички поведінки в критичних ситуаціях, відбувається розвиток професійної гнучкості, мобільності, саморефлексії, самомоніторингу тощо.

Перехід освітнього процесу в онлайн формат через пандемію коронавірусу та повномасштабну війну змусив викладачів використовувати розширений функціонал платформи ZOOM, урізноманітнити підходи до викладання, оновити дидактико-методичний матеріал, посилити інтерактивну складову, забезпечуючи докторам філософії розвиток соціальних навичок за кожним освітнім компонентом освітньо-наукової програми. Зокрема, при викладанні дисциплін широко використовувалися «сесійні зали» з метою групового обговорення проблемних питань та захисту своєї позиції перед іншими здобувачами, кейс-метод, мозковий штурм, дискусія, дебати, інтерактивні вебінари, методи колаборативного навчання, методи побудови ментальних карт, методика mind-mapping, вищезазначені методи фасилітації та коучингу. Відкрилися нові можливості для розвитку цифрових навичок завдяки використанню цілого спектру сучасних WEB-технологій: ресурси для усного перекладу SpeechPool, переклад новин, відеоконференцій в online-режимі, переклад online-освітніх програм з використанням ресурсів каналів YouTube, Bloomberg, CNBC, Deutsche Welle Business, BFM Affaire, Ver Intereconomia TV, застосування електронних енциклопедій, online-словників, онлайн сервісів для створення інтерактивних завдань Kahoot, Genially, Wordwall, Bamboozle, Microsoft Immersive Reader, сучасних online платформ (Edmodo, Prezi, Canva, Google Docs та Google Play, Learningapps, wordwall.net, onlinequizcreator, quizlet, proprofs, flexiquiz) тощо.

Висновки. Розвиток соціальних навичок докторів філософії з професійної освіти є основою для їх успішної кар'єри як ефективного викладача, дослідника й лідера у своїй галузі, допомагаючи адаптуватися до викликів сучасного освітнього простору.

Упевнені, що представлений у статті досвід розвитку соціальних навичок докторів філософії, які навчаються за освітньо-науковою програмою «Професійна освіта» за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» у ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» має перспективу застосування фахівцями, які здійснюють підготовку майбутніх викладачів і науковців-дослідників.

Перспективи подальшого розроблення порушеної проблеми вбачаємо у віднаходженні нових можливостей освітньо-наукової програми, її змістового й технологічного забезпечення щодо розвитку презентованих у статті груп соціальних навичок докторів філософії з професійної освіти.

Список використаних джерел

Бержанір, А.Л. (2022). Формування творчої компетентності майбутніх докторів філософії як передумови їхньої інноваційної діяльності. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 1(8), 215–222. doi: 10.31499/2618-0715.1(8).2022.262725

Бутиліна, О.В., Радченко, Н.Р. (2020). Розвиток soft skills як чинник підвищення ефективності діяльності соціальних працівників. *Соціопростір: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*, 9, 53–60. doi: 10.26565/2218-2470-2020-9-07

Волкова, Н.П., Лебідь, О.В. (2021). З досвіду впровадження освітньо-наукової програми «Професійна освіта» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). *Вісник університету імені Альфреда Нобеля: Серія Педагогіка і психологія*, 1(21), 127–137. doi: 10.32342/2522-4115-2021-1-21-15

Дроздова, Ю.В., Дубініна, О.В. (2020). Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних освітніх і професійних моделях. *Soft skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті: матеріали міжвузівського науково-методичного семінару*, 21 лютого, Київ (с. 31–34). Київ: КНТЕУ.

Дубасенюк, О.А. (Ред.). (2018). *Професійна освіта: андрагогічний підхід: монографія*. Житомир: Вид. О.О. Євенок.

Дубінка, М. (2023). Самоорганізація майбутніх викладачів закладів вищої освіти як прояв педагогічних здатностей: теоретичний аспект. *Збірник наукових праць Педагогічні науки*, 101, 42–48. doi: 10.32999/ksu2413-1865/2023-101-7

Кічук, Н.В. (2022). Деякі педагогічні сенси науково-професійного супроводу підготовки у ЗВО здобувача ступеня доктора філософії. *Психолого-педагогічний супровід підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти*. матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 6 червня 2022 р., Одеса (с. 40–44). Одеса: ФОП Бондаренко М.О.

Ковальчук, В. (2023). *Розвиток гнучких навичок педагогічних працівників в умовах суспільних трансформацій. У Теорія і практика професійного становлення фахівця в інноваційному освітньому середовищі: монографія* (с. 43–63). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля.

Коляда, Н.М., Кравченко, О.О. (2022). Ключові компетентності для життя у підготовці науково-педагогічних кадрів. *Soft skills – невід’ємні аспекти розвитку та формування конкурентоспроможності сучасних студентів*: матер. наук.-практ. семінару, 12 травня, Умань (с. 26–30).

Кривильова, О.А., Голік, О.Б. (2023). Підготовка майбутніх докторів філософії з професійної освіти до викладацької діяльності у закладах вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 87, 143–147. doi:10.32840/1992-5786.2023.87.25

Кривильова, О., Жигір, В. (2022). Підготовка майбутніх докторів філософії з професійної освіти до реалізації вимог сталого розвитку суспільства. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 2(26), 51–58. doi: 10.31499/2307-4914.2(26).2022.267603

Лободинська, О.М., Гриджук, О.Є. (2020). Формування соціальних навичок студентів: проблеми й перспективи. *Scientific Bulletin of UNFU*, 30(3), 116–121. doi: 10.36930/40300320

Меняйло, В.І. (2020). Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх докторів філософії до дослідницько-інноваційної діяльності (Дис. докт. пед. наук). Запорізький національний університет. Запоріжжя.

Мешко, Г.М., Мешко, О.І. (2021). Формування soft skills студентів непедагогічних спеціальностей у процесі вивчення курсу «Педагогіка». *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія Педагогіка. Соціальна робота*, 1 (48), 267–271. doi: 10.24144/2524-0609.2021.48.267-271

Мукан, Н., Чубінська, Н., Слоцький, О. (2023). Формування соціальних навичок майбутніх юристів як предмет наукових досліджень. *Академічні візії*, 19. doi: 10.5281/zenodo.7989833

Олійник, І.В. (2019). Використання коучинг-технології у процесі формування дослідницької компетентності у майбутніх докторів філософії в умовах аспірантури. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля: Серія Педагогіка і психологія*, 1 (17), 158–167. doi:10.32342/2522-4115-2019-1-17-20.

Паславська, І. (2020). Розвиток у студентів «soft skills» у процесі вивчення іноземної мови як необхідний компонент конкурентоспроможності майбутніх фахівців. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*, 3 (334), 196–204. doi: 10.12958/2227-2844-2019-3(334)-179-186

Петрунько, О. (2024). Коучинг як психотехнологія неманіпулятивного соціального інжинірингу у професійних та ігрових середовищах. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 3 (75), 211–221. doi: 10.31732/2663-2209-2024-75-211-221

Стандарт вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, ступінь доктора філософії, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) (затверджено Наказом МОН України № 924 від 26.06.2024 р.). Відновлено з <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-standartu-vyshchoi-osvity-zi-spetsialnosti-015-profesiina-osvita-za-spetsializatsiiamy-dlia-tretoh-osvitnonaukovoho-rivnia-vyshchoi-osvity>

Ткачук, Ю. (2021). Концептуальні підходи до визначення поняття «соціальні навички». *Наука. Освіта. Молодь*, 1 (2), 181–184.

Ушмарова, В. (2021). Підготовка докторів філософії за освітньо-науковою програмою «Професійна освіта»: історія становлення, унікальність і стратегії розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (112), 221–231. doi: 10.24139/2312-5993/2021.08/221-231

Ananiadou, K., Claro, M. (2009). 21st Century Skills and Competences for New Millennium Learners in OECD Countries. *OECD Education Working Papers*, 41. Paris: OECD Publishing. doi: 10.1787/218525261154

Cook, C.R., Gresham, L.K., Barreras, R.B., Thornton, S., Crews, S.D. (2008). Social skills training for secondary students with emotional and/or behavioral disorders. *A review and analysis of the meta-analytic literature. Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 16, 131–144. doi: 10.1177/1063426608314541

European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, *ESCO handbook – European skills, competences, qualifications and occupations* (2017). European Union: Publications Office. doi: 10.2767/934956 KE-04-17-755-EN-N

Grover, R. L., Nangle, D. W., Buffie, M., & Andrews, L. A. (2020). Defining social skills. In D. W. Nangle, C. A. Erdley, & R. A. Schwartz-Mette (Eds.), *Social skills across the life span: Theory, assessment, and intervention* (pp. 3–24). Elsevier Academic Press. doi: 10.1016/B978-0-12-817752-5.00001-9

Harvard Graduate School of Education. (2024). *Homepage*. Retrieved from <https://www.gse.harvard.edu/>

Harvard Graduate School of Education. (2024). *Doctor of Education Leadership*. Retrieved from <https://www.gse.harvard.edu/doctorate/doctor-education-leadership>.

Harvard Graduate School of Education. (2024). *Courses of Instruction*. Retrieved from <http://www.gse.harvard.edu/about/catalogue/courses>

Hops, H. (1983). Children's social competence and skill: Current research practices and future directions. *Behavior Therapy*, 14, 3–18. doi: 10.1016/s0005-7894(83)80084-7

International Labour Organization. (2021). *Global framework on core skills for life and work in the 21st century*. Retrieved from: <https://www.skillsforemployment.org/knowledge-product-detail/5750>

Little, S. G., Swangler, J., Akin-Little, A. (2017). *Defining social skills. Handbook of social behavior and skills in children*. Springer, Cham, 1–8.

Robles, M. (2012). Executive perceptions of the top 10 soft skills needed in today's workplace. *Business Communication Quarterly*, 75 (4), 453–465.

OECD. (2018). *Social and Emotional Skills: Wellbeing, Connectedness and Success*. Paris, France: OECD.

Volkova, N., Zinukova, N., Vlasenko, K., Korobeinikova, T. (2022). Development and mastery of soft skills among graduate students. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*, 10 (4), 1–14. doi: 10.32919/uesit.2022.04.01

References

Ananiadou, K., Claro, M. 21st Century Skills and Competences for New Millennium Learners in OECD Countries. *OECD Education Working Papers*, 2009, no. 41. Paris: OECD Publ., 40 p. doi: 10.1787/218525261154

Berzhanir, A.L. Formation of creative competence of future Doctors of Philosophy as a prerequisite for innovative activity. *Social work and social education*, 2022, no. 1 (8), pp. 215–222. doi: 10.31499/2618-0715.1(8).2022.262725 (In Ukrainian).

Butylina, O.V., Radchenko, N.R. Development of soft skills as a factor of improving the efficiency of social workers. *Socioprostir: The Interdisciplinary Online Collection of Scientific Works on Sociology and Social Work*, 2020, no. 9, pp. 53–60. doi: 10.26565/2218-2470-2020-9-07 (In Ukrainian).

Cook, C.R., Gresham, L.K., Barreras, R.B., Thornton, S., Crews, S.D. Social skills training for secondary students with emotional and/or behavioral disorders. *A review and analysis of the meta-analytic literature. Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 2008, no. 16, pp. 131–144. doi: 10.1177/1063426608314541

Drozdova, Yu.V., Dubinina, O.V. (2020). *Kontseptualni pidkhody do vyznachennia "soft skills" u suchasnykh osvitykh i profesiynykh modeliakh* [Conceptual approaches to the definition of "soft skills" in modern educational and professional models]. *Materialy mizhvuzivskoho naukovo-metodychnoho seminaru "Soft skills – nevidiemni aspekty formuvannia konkurentospromozhnosti studentiv u XXI stolitti* [Proc. Interuniversity Scien. and Method. seminar "Soft skills – integral aspects of students' competitiveness in the 21st century"], Kyiv, pp. 31–34. (In Ukrainian).

Dubaseniuk, O.A. (Ed.). (2018). *Profesiina osvita: andrahohichnyi pidkhid* [Vocational education: andragogical approach]. Zhytomyr, O.O. Yeveniuk Publ., 452 p. (In Ukrainian).

Dubinka, M. Self-organization of future teachers in higher education institutions as a manifestation of pedagogical abilities: theoretical aspect. *Collection of scientific works "Pedagogical sciences"*, 2023, no. 101, pp. 42–48. doi: 10.32999/ksu2413-1865/2023-101-7 (In Ukrainian).

European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, *ESCO handbook – European skills, competences, qualifications and occupations* (2017). European Union, Publications Office, 72 p. doi: 10.2767/934956 KE-04-17-755-EN-N

Grover, R. L., Nangle, D. W., Buffie, M., & Andrews, L. A. (2020). Defining social skills. *Social skills across the life span: Theory, assessment, and intervention*. Elsevier Academic Press, pp. 3–24. doi: 10.1016/B978-0-12-817752-5.00001-9

Harvard Graduate School of Education. *Courses of Instruction* (2024). Available at: <http://www.gse.harvard.edu/about/catalogue/courses> (Accessed 10 October 2024).

Harvard Graduate School of Education. *Doctor of Education Leadership* (2024). Available at: <https://www.gse.harvard.edu/doctorate/doctor-education-leadership> (Accessed 10 October 2024).

Harvard Graduate School of Education. *Homepage* (2024). Available at: <https://www.gse.harvard.edu/> (Accessed 10 October 2024).

Hops, H. Children's social competence and skill: Current research practices and future directions. *Behavior Therapy*, 1983, no. 14, pp. 3–18. doi: 10.1016/s0005-7894(83)80084-7

International Labour Organization. *Global framework on core skills for life and work in the 21st century* (2021). Available at: <https://www.bollettinoadapt.it/global-framework-on-core-skills-for-life-and-work-in-the-21st-century/?pdf=167402> (Accessed 10 October 2024).

Kichuk, N.V. (2022). *Deiaki pedahohichni sensy naukovo-profesiinoho suprovodu pidhotovky u ZVO zdobuvacha stupenia doktora filosofii* [Some pedagogical meanings of scientific and professional support of preparation of a doctoral student in a higher education institution]. *Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii "Psykhologo-pedahohichniy suprovid pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv u zakladakh vyshchoi osvity"* [Proc. Scien. and Pract. Conf. "Psychological and pedagogical support for the training of future specialists in higher education institutions"], Odesa, pp. 40–44. (In Ukrainian).

Koliada, N.M., Kravchenko, O.O. (2022). *Kliuchovi kompetentnosti dlia zhyttia u pidhotovtsi naukovo-pedahohichnykh kadriv* [Key competencies for life in the training of scientific and pedagogical staff]. *Materialy naukovo-praktychnoho seminaru "Soft skills – nevideimni aspekty rozvytku ta formuvannia konkurentospromozhnosti suchasnykh studentiv"* [Proc. Scien. and Pract. Seminar "Soft skills as integral aspects of the development and competitiveness of modern students"], Uman, pp. 26–30. (In Ukrainian).

Kovalchuk, V. *Rozvytok hnuchkykh navychok pedahohichnykh pratsivnykiv v umovakh suspilnykh transformatsii* [Development of flexible skills of teachers in the context of social transformations]. *Teoriia i praktyka profesiinoho stanovlennia fakhivtsia v innovatsiinomu osvithnomu seredovyshchi: monohrafiia, 2023* [Theory and practice of professional development of a specialist in an innovative educational environment: monograph, 2023], Dnipro: Alfred Nobel University, pp. 43–63. (In Ukrainian).

Kryvylova, O., Zhyhir, V. Training of future Doctors of Philosophy in professional education for the implementation of the requirements of sustainable development of society. *Problems of Modern Teacher Training*, 2022, no. 2 (26), pp. 51–58. doi: 10.31499/2307-4914.2(26).2022.267603 (In Ukrainian).

Kryvylova, O.A., Holik, O.B. (2023). Preparing future Doctors of Philosophy in vocational education for teaching in higher education institutions. *Pedagogy of Creative Personality Formation in Higher and General Academic Schools*, 2023, issue 87, pp. 143–147. doi: 10.32840/1992-5786.2023.87.25 (In Ukrainian).

Little, S.G., Swangler, J., Akin-Little, A. *Defining social skills. Handbook of social behavior and skills in children*. Springer, Cham, 2017, pp. 1–8.

Lobodynska, O.M., Hrydzhuk, O.Ye. Formation of students' social skills: problems and prospects. *Scientific Bulletin of UNFU*, 2020, vol. 30, no. 3, pp. 116–121. doi: 10.36930/40300320 (In Ukrainian).

Meniailo, V.I. (2020). *Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnikh doktoriv filosofii do doslidnytsko-innovatsiinoi diialnosti*. Diss. dok. ped. nauk [Theoretical and methodological foundations of training future doctors of philosophy for research and innovation activities. Doc. ped. sci. diss.]. Zaporizhzhia, 756 p.

Meshko, H.M., Meshko, O.I. (2021). Soft skills formation of the non-pedagogical specialties students in the process of studying the course «Pedagogy». *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work»*, 2021, no. 1 (48), pp. 267–271. doi: 10.24144/2524-0609.2021.48.267-271 (In Ukrainian).

Mukan, N., Chubinska, N., Slotskyi, O. The formation of social skills of future lawyers as a subject of scientific research. *Academic Visions*, 2023, no. 19. doi: 10.5281/zenodo.7989833 (In Ukrainian).

OECD. *Social and Emotional Skills: Wellbeing, Connectedness and Success* (2018). Paris, France, OECD Publ., 20 p.

Oliinyk, I.V. Using coaching technologies in the course of formation of future Doctors' of Philosophy research competence in the conditions e-postgraduate studies. *Bulletin of Alfred Nobel University: Series Pedagogy and Psychology*, 2019, no. 1 (17), pp. 158–167. doi: 10.32342/2522-4115-2019-1-17-20 (In Ukrainian).

Paslavska, I. Development of “soft skills” for students in the process of foreign language study as a necessary component of competitiveness of future specialists. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Philological Sciences*, 2020, no. 3 (334), pp. 196–204. doi: 10.12958/2227-2844-2019-3(334)-179-186 (In Ukrainian).

Petrunko, O. Coaching as psychotechnology non-manipulative social engineering in professional and gaming environments. *Scientific Notes of «KROK» University*, 2024, no. 3 (75), pp. 211–221. doi: 10.31732/2663-2209-2024-75-211-221 (In Ukrainian).

Robles, M. Executive perceptions of the top 10 soft skills needed in today's workplace. *Business Communication Quarterly*, 2012, no. 75 (4), pp. 453–465.

Standart vyshchoi osvity tretoho (osvitno-naukovoho) rivnia, stupin doktora filosofii, haluzi znan 01 Osvita/Pedahohika zi spetsialnosti 015 Profesiina osvita (za spetsializatsiamy) [Standard of higher education of the third (educational and scientific) level, Doctor of Philosophy degree, field of knowledge 01 Education/Pedagogy, specialty 015 Professional Education (by specialization)], 2024. Available at: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-standartu-vyshchoi-osvity-zi-spetsialnosti-015-profesiina-osvita-za-spetsializatsiamy-dlia-tretoho-osvitnonaukovoho-rivnia-vyshchoi-osvity> (Accessed 10 October 2024). (In Ukrainian).

Tkachuk, Yu. *Kontseptualni pidkhody do vyznachennia poniattia “sotsialni navychky”* [Conceptual approaches to defining the concept of “social skills”]. *Nauka. Osvita. Molod* [Science. Education. Youth], 2021, issue 2, pp. 181–184. (In Ukrainian).

Ushmarova, V. *Pidhotovka doktoriv filosofii za osvitno-naukovoiu prohramoiu “Profesiina osvita”: istoriia stanovlennia, unikalnist i stratehii rozvytku* [Training of Doctors of Philosophy according to the educational scientific program “Professional Education”: history of formation, uniqueness and development strategies]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii* [Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies], 2021, no. 8 (112), pp. 221–231. doi: 10.24139/2312-5993/2021.08/221-231 (In Ukrainian).

Volkova, N., Zinukova, N., Vlasenko, K., Korobeinikova, T. Development and mastery of soft skills among graduate students. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*, 2022, no. 10 (4), pp. 1–14. doi: 10.32919/uesit.2022.04.01

Volkova, N.P. Lebid, O.V. From the experience of implementation of the educational and scientific program “Professional education” for recipients of the third (educational and scientific) level of higher education in specialty 015 “Vocational education” (by specializations). *Bulletin of the Alfred Nobel University: Series Pedagogy and Psychology*, 2021, no. 1 (21), pp. 127–137. doi: 10.32342/2522-4115-2021-1-21-15. (In Ukrainian).

DEVELOPMENT OF SOCIAL SKILLS OF DOCTORS OF PHILOSOPHY IN PROFESSIONAL EDUCATION: CONCEPTUAL APPROACHES, METHODOLOGICAL TOOLKIT

Volkova Nataliia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Psychology and Pedagogy, Alfred Nobel University, Dnipro.

e-mail: npvolkova@yahoo.com.

ORCID: 0000-0003-1258-7251

Lebid Olha, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Psychology and Pedagogy, Alfred Nobel University, Dnipro.

e-mail: swan_ov@ukr.net.

ORCID: 0000-0001-6861-105X

Korobeinikova Tetiana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vice-Rector for Ensuring the Quality of the Educational Process, Alfred Nobel University, Dnipro,

e-mail: korobeinikova.t@duan.edu.ua

ORCID: 0000-0001-9218-5409

DOI: 10.32342/3041-2196-2024-2-28-12

Keywords: *social skills, professional training process, professional competence, Doctor of Philosophy in professional education, development, facilitation methods, coaching.*

The article addresses the issue of developing social skills of doctoral candidates in professional education.

The purpose of the study is to substantiate the set of social skills of doctors of philosophy in professional education and outline approaches to their development, which are implemented at Alfred Nobel University.

The study used methods of comparative, retrospective and definitional analysis, categorization and modelling of the set of social skills of doctors of philosophy in vocational education, and conceptualization of advanced pedagogical experience in their formation in professional training.

Based on a study of domestic and foreign scientific literature, the authors demonstrate the diversity of approaches to both the interpretation of social skills and the identification of their list.

The article substantiates the groups of social skills that are important for doctors of philosophy in professional education: effective social communication and behaviour skills (ability to actively listen to the interlocutor, persuade and argue, present themselves and their ideas; mastery of nonverbal communication tools); collaboration and teamwork skills (ability to work effectively in a team and consider other points of view; establish and maintain contacts; model relationships with various subjects of the educational process, namely students, parents, teachers, university management, social partners, and stakeholders; ability to effectively resolve conflicts and achieve goals collaboratively); cognitive skills (critical thinking, creativity, positive thinking, self-education skills, and digital skills); self-organization skills (ability to set and achieve goals, self-management skills, self-organization, volitional self-regulation, self-assessment, self-reflection, self-development, identification and production of an internal resource base); personal skills (self-confidence, empathy, responsibility, emotional intelligence, resilience, time management, criticality, stress resistance, tolerance, honesty, optimism, flexibility, entrepreneurship, active position and leadership, and adaptability).

The methodological foundations for the development of social skills of postgraduate students who are obtaining the third (educational and scientific) level of higher education in specialty 015 Professional Education (by specialization) in the field of knowledge 01 Education/ Pedagogy at Alfred Nobel University are determined including: systemic, competency-based, axiological, personality-oriented, andragogical, participatory, and resource approaches; principles (the ones of social partnership, acmeological psychological and pedagogical support for the activities of subjects of the educational process, and internal freedom of the individual).

The article shows the expediency of using a set of teaching and learning methods in each academic discipline of the educational and scientific program, including both mandatory and elective courses, which would maximally contribute to the development of social skills in postgraduate students.

The educational potential of facilitation and coaching methods as an effective tool for developing social skills in PhD candidates in professional education is determined.

It has been concluded that the development of social skills by doctors of philosophy in professional education is the basis for their successful careers as effective teachers, researchers, and leaders in their field. Their formation in the process of professional training will allow future doctors of philosophy to adapt to the challenges of the modern educational space.

Одержано 12.08.2024.